

PRATARMĖ

Tarp daugelio tvirtų XX a. tikėjimo liudytojų „ypatingai ryškia šviesa spindi mūsų arkivyskupas Teofilius Matulionis“, – tokius maldos žodžius dažnai kartojo Kaišiadorių vyskupijos tikintieji, melddami malonės turėti Dievo tarną arkivysk. Matulionį Bažnyčios palaimintųjų bei šventųjų gretose. Pagaliau šis Dievo tautos troškimas išsipildė ir Bažnyčia pripažino arkivysk. Teofiliaus kankinystę bei skelbia ją Palaimintuoju.

Šis Bažnyčios žingsnis yra didžiulis palankumo ženklas visiems sovietinio režimo kankiniams bei tremtiniams ir kartu žinia, jog dėl krikščioniškojo tikėjimo patirti persekiojimai ir pažeminimai turi savo dvasinę prasmę, kurios negalima apriboti vienu laikotarpiu, tarsi tai mums būtų jau nebeaktualu. Patirti persekiojimai dėl tikėjimo ir dėl krikščioniškos pasaulėžiūros suformuotų vertybinių įsitikinimų parodo, jog sovietinė ideologija krikščionybę matė kaip didžiausią sau pavojų. Dėl to buvo skiriama daug dėmesio ir lėšų kovojant prieš tuos, kurių nuostatos neatitiko oficialios sovietinės linijos. Pirmieji persekiojamųjų gretose atsidurdavo dvasininkai, mokslininkai, mokytojai... Prisitaikėliai kažkaip praslysdavo, o tvirtos ir principingos asmenybės patirdavo įvairių represijų.

Keletą epochų apimantis arkivysk. Teofiliaus gyvenimas atskleidžia krikščioniškiems įsitikinimams ištikimos asmenybės dramą. Gimęs 1873 m. Alantos parapijoje jis patyrė carinės Rusijos represijas prieš lietuviybę, bet lietuvišką kultūrą puoselėjanti šeima įskiepijo meilę lietuvių kalbai bei kultūrai. Besimokydamas Daugpilio gimnazijoje jis pažino rusų (mokoma buvo rusų kalba), latvių bei lenkų kultūras. Čia subrendo jo pašaukimas kunigystei, kurios jaunasis Teofilius siekė Peterburgo kunigų seminarijoje. 1900 m. pašventintas kunigu jis buvo paskirtas sielovadinei tarnystei Latvi-

joje, o nuo 1910 m. darbavosi Peterburge. Čia jį 1917 m. užklupo Spalio revoliucija, atvėrusi kelią nenusakomoms žmonių kančioms ir Bažnyčios persekiojimams. Ši patirtis neaplenkė ir uoliojo kunigo Teofiliaus, kuris 1923–1925 m. buvo įkalintas Maskvos kalėjime, bet po to vėl grįžo pas savo parapijiečius į Peterburgą.

Nepaprastai svarbūs kun. Teofilui buvo 1929 metai: Apaštalu Sosto sprendimu vysk. Antonijus Maleckis jį slapta išventino vyskupu ir savo įpėdiniu Leningrado apaštaliniam vikariatui. Tais pačiais metais jis buvo vėl įkalintas ir nusiųstas į Solovkas. Kančių ir pažeminimų grandinė atrodė būsianti baigta 1933 m., kai Nepriklausoma Lietuva ir Sovietų Rusija apsikeitė kaliniais. Tarp Rusijos išduodamų kalinių – ir vysk. Matulionis. Atsidūręs laisvame pasaulyje vysk. Teofilus deda daug pastangų, kad vėl galėtų grįžti pas savo ganomuosius į Rusiją. Šito siekdamas, jis aplanko pop. Pijų XI, organizuoja misionierius Rusijai, bet jo pastangos neduoda laukiamų rezultatų. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas ir sovietų okupacija atskleidžia vysk. Teofiliaus (nuo 1943 m. Kaišiadorių vyskupo) drąsą ginant jaunimą nuo fizinės bei moralinės prievartos, aiškiai pasisakant už sąžinės ir tikėjimo laisvę nesibaiminant jokių represijų ar kalinimo.

Tvirta ir autoritetinga vyskupo laikysena nepraslysta nepastebėta. 1946 m. vysk. Teofilus areštuojamas ir įkalinamas Vladimiro kalėjime. Net atlikus bausmę jam visai trukdoma grįžti į Lietuvą, tačiau dėl daugelio artimųjų pastangų tai pavyksta 1956 m. Vysk. Teofilus apsigyvena Birštono klebonijoje. Būtent čia 1957 m. gruodžio 25 d. jis slapta konsekruoja vyskupu kan. Vincentą Sladkevičių ir vėl užsitraukia sovietinės valdžios nemalonę. Dėl šio įvykio vysk. Teofilus 1958 m. buvo priverstinai apgyvendintas Šeduvoje, kur buvo akylai stebimas ir sekamas iki pat mirties (1962 m. rugpjūčio 20 d.).

Pasirinkęs įpėdiniu kan. Vincentą Sladkevičių ir be sovietų valdžios leidimo slapta jį pašventinęs vyskupu, Teofilus padovanojo Lietuvai dar vieną tvirtą ir dvasinę kryptį rodančią asmenybę, turėjusią nepaprastai didelės reikšmės dvasiniam Lietuvos atgimimui.

Tad drąsiai galime teigti, jog prie šiandieninės Lietuvos valstybės kūrimo ir Katalikų Bažnyčios Lietuvoje krypties nepaprastai daug prisidėjo ir arkivysk. Matulionis.

Šioje knygoje yra sujungtos keleto autorių pastangos atskleisti turtingą arkivyskupo Teofiliaus Matulionio asmenybę. Visų pirma pristatomas tėvo Zdzisława Kijaso OFM Conv straipsnis apie kankinystės sampratą Bažnyčioje. Tėvas Kijas puikiai žino arkivysk. Teofiliaus gyvenimą, nes Šventųjų skelbimo kongregacijos buvo paskirtas Matulionio beatifikacijos bylos reliatoriumi. Jo straipsnyje ne tik atsiskleidžia arkivysk. Teofiliaus tikėjimo liudijimo iki pat aukščiausio taško – kankinystės – gelmė, bet ir pristatoma krikščioniškos kankinystės esmė, – kankiniais padaro ne nukankinimas, bet jo priežastis. Kankinys miršta Bažnyčioje ir už Bažnyčios tikėjimą. Jis nemiršta už ideologiją ar teisingas vertybes, bet už Jėzaus Kristaus asmenį, gyvenantį Bažnyčioje. Jo gyvas buvimas yra krikščionybės fakto esmė.

Dr. Arūnas Streikus savo straipsnyje išsamiai pristato komplikuotą istorinį kontekstą, kuriame teko gyventi ir veikti vysk. Matulioniui. Patyręs visus 1917 m. bolševikinės Spalio revoliucijos Peterburge baisumus, vysk. Matulionis tapo savotišku ekspertu, galinčiu patarti, kaip Lietuvos dvasininkams dera elgtis tiesiogiai susidūrus su sovietų antireligine politika. Straipsnio autorius atskleidė didžiulį arkivysk. Matulionio autoritetą, kuris trukdė sovietiniam režimui įgyvendinti Lietuvoje savo planus (skirti režimui palankius vyskupus, sukurti tautinę Bažnyčią ir t. t.). Tad nenuostabu, kad sovietai nuolat ieškojo būdų, kaip galėtų susidoroti su už savo kaimenę gyvybę guldyti pasiruošusiu ganytoju. Streikus, remdamasis istoriniais dokumentais, nagrinėja ir galimo Matulionio nužudymo versiją, palikdamas joje didžiulį klausuką, nors straipsnyje svarstomi netiesioginiai įrodymai, pagrindžiantys nenatūralios vyskupo mirties galimybę.

Dr. Romos Zajančkauskienės straipsnyje atskleidžiamas arkivysk. Matulionio dvasingumas, motyvuojantis jį nuosekliai ir tvirtai

laikytis krikščioniškojo tikėjimo. Autorė remiasi ganytojiniais laiškais, amžininkų liudijimais, paties Teofiliaus rašytais laiškais artimiesiems bei arkivyskupo atliktais darbais, kurie atskleidžia gilų maldos gyvenimą ir valios tvirtybę. Straipsnyje parodomos pagrindinės arkivyskupo dvasingumą sudarančios linijos: meilė Išganytojui Kristui, pamaldumas Švč. Jėzaus Širdžiai, pagarbos Eucharistijai svarba, klusnumas Dievo valiai, dieviškojo gailėstin-gumo atradimas, pamaldumas Švč. Marijos Širdžiai ir begalinė net ir persekiotojus apimanti artimo meilė.

Beatifikacijos bylos postulatorius kun. dr. Mindaugas Sabonis savo straipsnyje teisininko žvilgsniu nagrinėja teisės ir šventumo Bažnyčioje suderinamumą. Skelbimo palaimintuoju ar šventuoju procesas turi griežtai reglamentuotą teisinę išraišką. Autorius trumpai apžvelgia kanonizacijos procesų raidą istorijoje ir iš Matulionio beatifikacijos bylos pateikia svarbiausius akcentus, kurie turėjo lemiamos reikšmės Matulionio kankinystės bylai. Beatifikacijos ir kanonizacijos bylos nėra vien sausos juridinio ar istorinio pobūdžio procedūros, bet ypatingu būdu susilieja su atgamtine ir teologine sfera. Pasak autoriaus, nuožmiu rasinės diskriminacijos, etninio ir religinio persekiojimo, žiauraus genocido laikotarpiu Matulionis iškylo kaip ryškus teisingumo ir meilės pavyzdys, drąsiai pasisakantis prieš nekaltų žmonių įkalinimą ir žudymus, ideologinę diskriminaciją ir žmogiškosios bei dieviškosios teisės nepaisymą. Taip jis tapo teisingumo, žmogiškojo orumo ir krikščioniškojo tikėjimo gynėjo simboliu.

Šios knygos puslapiuose įvairiopa atskleista arkivysk. Matulionio asmenybė tepaskatina skaitytoją toliau ieškoti ir gilintis, nes, pasak knygos bendraautorės Zajančkauskienės, Matulionio „kankinystės kelias atskleidžia, kad gyventi dieviškosiomis dorybėmis – tai ne priklausyti sustingusiai tikrovei, o nuolat judėti, keliauti, kopti Dievop, bręsti“.

Tad judėkime, keliaukime, kopkime ir brėskime užtariant pal. Teofilium!

MONS. ALGIRDAS JUREVIČIUS